

Τόμας Πύντσον, ένας ποπ ήρωας

Από τον ΓΙΩΡΓΟ ΚΥΡΙΑΖΗ

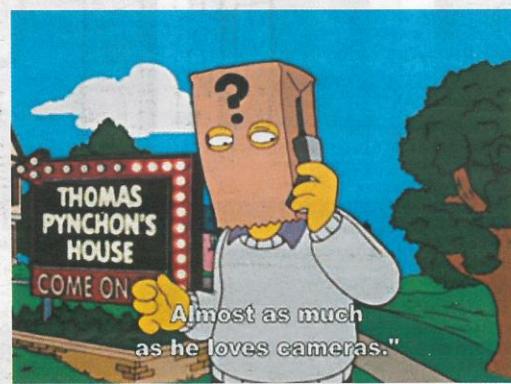
Thomas Pynchon, *Bleeding Edge*, Penguin Press HC, 2013, 496 σελ.

Eνας συγγραφέας μπορεί να είναι διάσημος για την ποιότητα του έργου του. Ο Σαΐζπρ, για παράδειγμα: ακόμη και άνθρωποι που δεν τον έχουν διαβάσει ποτέ, γνωρίζουν το όνομά του και αναγνωρίζουν την αξία του. Ένας συγγραφέας μπορεί επίσης, άσχετα με την ποιότητα του έργου του, να είναι διάσημος για την προσωπική του ζωή. Για παράδειγμα, ο Σάλμαν Ρούντιν: ακόμη και άνθρωποι που δεν τον έχουν διαβάσει ποτέ, τον γνωρίζουν από το γεγονός ότι το 1989 ο Χομεϊνή έβγαλε φεταρά ζητώντας από τους απανταχού μουσουλμάνους να τον οκτωάσουν. Έχουν δει φωτογραφίες του και έχουν διαβάσει συνεντεύξεις του.

Και υπάρχει και ένας συγγραφέας που αποτελεί ξεχωριστή κατηγορία από μόνος του, καθώς είναι ειρύτερα γνωστός (καρβός στους ανθρώπους που δεν τον έχουν διαβάσει) εξ αιτίας τού ότι αποφένει τις φωτογραφίες, τις συνεντεύξεις, και γενικότερα τις δημόσιες εμφανίσεις, με αποτέλεσμα να μη γνωρίζουμε λεπτομέρειες γύρω από την προσωπική του ζωή. Ο συγγραφέας αυτός λέγεται Τόμας Πύντσον.

Ο ΑΝΩΡΩΠΟΣ

Τα λόγια πράγματα που ξέρουμε για τον Πύντσον είναι τα εξής: γεννήθηκε στις 8 Μαΐου του 1937 στο Λονγκ Άλνταν της Νέας Υόρκης. Το 1953 μπήκε στο Κορνέλ, στο τμήμα εφαρμοσμένης φυσικής, αλλά μεταπήδησε στην αγγλική φιλολογία. Από το 1955 ώς το 1957 έκανε τη θητεία του στο Αμερικανικό Ναυτικό. Το 1957 γνώρισε τον (αδικοχαμένο) Ρίτσαρντ Φαρίνα. Έγιναν στενοί φίλοι, ο Πύντσον ήταν κουμπάρος του Φαρίνα στο γάμο του με τη Μίλι Μπαές (αδελφή της Τζόαν), και αργότερα του αφέροσε το σπουδαύτερο βιβλίο του, *Ουράνιο Τέρα της Βαρύτητας*. Από το 1960 ώς το 1962 εργάστηκε στην Μπόνιγκ, στο Σιάτλ, ως τεχνικός

Σάτιρα του μυστηρίου με τη μορφή του Πύντσον από τους Σίμπσον.

βοηθός. Φεύγοντας από την Μπόνιγκ, πήγε για ένα διάστημα στο Μεξικό. Το 1965 μετακόμισε στην Καλιφόρνια, και έμεινε αρκετά στο Λος Άντζελες. Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, επέστρεψε στη Νέα Υόρκη. Το 1981 γνώρισε την οποία παντρεύτηκε το 1990 και απέτυχε ένα γιο, τον Τζάκον. Σήμερα μένει στο Ανώ Δυτικό Μανχάταν.

Η έλειψη αναλυτικών και τεκμηριωμένων πληροφοριών γύρω από τη ζωή του, ειδικά τις προηγούμενες δεκαετίες, οδήγησε στο να διαδοθούν διάφορες περίεργες φήμες. Μια απ' αυτές, που κυκλοφόρησε από έναν αρθρογράφο το 1976, έλεγε ότι δεν υπήρχε κανένας Τόμας Πύντσον, και ότι το όνομα αυτό ήταν ψευδόνυμο του Τζέρομ Ντένιβιντ Σάλιντζερ (διάστημα από τον Φιλακά στη Σίκαλη), ο οποίος είχε σταματήσει να γράφει από το 1965. Χρειάστηκε να επεμβει ο ίδιος ο Πύντσον για να κοπάσει αυτή η φήμη με επιστολή του προς τον αρθρογράφο, τον διαβεβαίων πως ναι, είναι υπαρκό πρόσωπο, και πως ναι, είχε γράψει ο ίδιος τα βιβλία του.

Φαίνεται πως ο Πύντσον είχε από

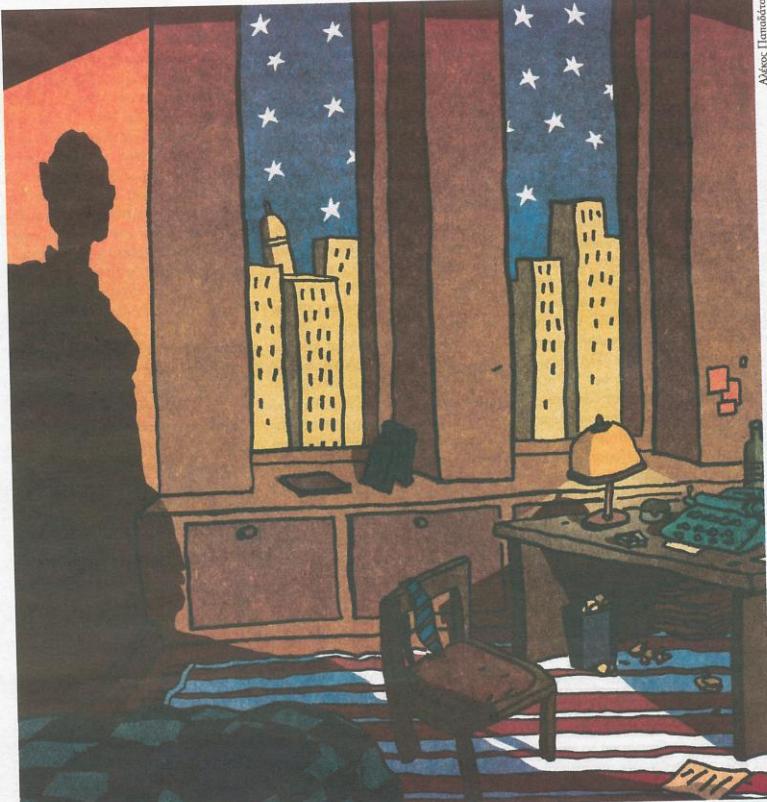
πολύ ωρίς μια απέχεια προς τις φωτογραφίσεις. Ο μοναδικές φωτογραφίες που του κυκλοφορούν σήμερα είναι από τα μαθητικά του χρόνια, από το κολέγιο, και από τη θητεία του στο Ναυτικό. Από τη δεκαετία του 1960 μέχρι και σήμερα, η μορφή του δεν έχει αποτυπωθεί σε κανένα φιλμ και σε κανέναν φωτοειδισθήτο αισθητήρα – ή, αν έχει αποτυπωθεί, αυτή η αποτυπώση δεν έχει φτάσει ως ειμάς, αλλά έχει παραμείνει σε κλειστό κύκλο γνωστών και φίλων του οποίου σέβονται με αξιοθάμαστη αφοσίωση την επιθυμία του να μην έχει απολόντως καμία σχέση με αυτό που λέγεται «δημοσιοτήτα». Ο Φαρίνα, ο οποίος πέθανε το 1966, ήδη από τότε τον πείραζε για την εμμονή του αυτή, δηλαδή να μη φωτογραφίζεται. Σύμφωνα με μια αρήγηση, το 1963, ένας φωτογράφος πήγε στο ξενοδοχείο όπου έμεινε ο Πύντσον, στην πόλη του Μεξικού, για να τον φωτογραφίσει για το «αυτή» του πρότον του βιβλίου, τον *V*. Ανοιξε κάποιος και έπει το Πύντσον δεν ήταν εκεί, και ότι θα επέτρεψε σε μια ώρα. Ο φωτογράφος ξαναπήγε μετά από μια ώρα, και βρήκε το δωμάτιο άδειο. Το 1997, ένας ρεπόρτερ από

το CNN κατάφερε να τον εντοπίσει στο Μανχάταν και τον κατέγραψε σε βίντεο, το οποίο προβλήθηκε από το κανάλι, αλλά μετά από αίτημά του η παρουσιάστρια δεν αποκάλυψε ποιος από τους (πολλούς) εικονιζόμενους ήταν ο Πύντσον. Το 1998, ένας δημοσιογράφος τον εντόπισε, ξανά στο Μανχάταν, τον κυνήγιος, προσπάθησε να τον φωτογραφίσει, και μετά έπει την απάτηση να τον σφίξει το χέρι. Ο Πύντσον τον έβρισε. Το 2004, δύτινος συναντήθηκε με τους δημιουργούς της σειράς κινουμένων σχεδίων *The Simpsons*, για να τους δανείσει το όνομά του και τη φωνή του, τον ζήτησαν την άδεια για μια αναντηστική φωτογραφία. Αρνήθηκε. Όπως αρνείται πεισματικά να δώσει συνέντευξη – σε οποιονδήποτε. Και φαίνεται πως η δροσή του να κάνει τέτοιου τύπου δημήσιες εμφανίσεις δεν περιορίζεται μόνο στους δημοσιογράφους και στους φωτογράφους. Όταν το αμερικανικό Εθνικό Ίδρυμα Βιβλίου, το 1973, του έδωσε το Εθνικό Βραβείο Βιβλίου για το *Ουράνιο Τέρα της Βαρύτητας*, δεν πήγε ο ίδιος στην απονομή, αλλά έστειλε στο πόδι του τον κομικό Έργον του Κόρι. Επίσης, λέγεται πως ο διάσημος συγγραφέας Νόρμαν Μαϊντερ, αγανακτισμένος που ο Πύντσον αγνοούσε τις επανειλημμένες του κρούσεις να βρέθουν να πιούνε κάπι παρέα, βρήκε τη διεύθυνσή του, πήγε στο σπίτι του και άρχισε να κοπανάει την πόρτα. Μετά από λίγο τα παράτησε, αλλά καθώς έφευγε, κάποιοι γείτονες του είπαν ότι είδαν έναν περίεργο ψηλό τύπο να τηράει από το παραθύρο και να απομακρύνεται βιαστικά.

Όλα αυτά όμως δεν σημαίνουν ότι ο Τόμας Πύντσον είναι ερημήτης. Άλλωστε, ποιος ερημήτης ζει στο Μανχάταν της Νέας Υόρκης, σε μια από τις πολυπλήθεστερες περιοχές του πλανήτη; Αντίθετα, έχουμε και αργητήσεις οι οποίες μας πληροφορούν ότι κατά καιρούς διατηρούσε φίλες και άλλες κοινωνικές

σχέσεις. Την εποχή που έμενε στο Μανχάταν Μπρις του Λος Αντζελες, από το 1965 ώς τις αρχές της δεκαετίας του 1970, όταν ηλαδή έγραψε το *Ουράνιο Τάξο της Βαρύτης*, έτρεγε με τη σπιτιονοκορά του και τη βαθιθύνει πάτε πάτε στις δυύεις, είχε φλονς που έρχονταν στο σπίτι του, και έβγαινε έξω για καφέ, τοιγάρο, μπουρίτο ή χάμπουργκερ με τυρί και τοστι. Άνθρωποι που τον γνώρισαν τότε λένε πως ήταν ψηλός, με αχτένιστα μαλλιά και τσαλακωμένα ρούχα, και φαινόταν αμέως πως είχε πολύ δυνατό μιαλό. Φαίνεται επίσης ότι τρανιάζε, ιδών με ανθρόπους που δεν γνώριζε καλά. Είχε προσδετικές ιδέες, και αρκετές φορές εργάζαν σε αντιαράθεση με δύος συντρητικούς γιγάντες. Παρ' όλα αυτά, εξακολούθησε να είναι πολύ προσεχτικός και επιφυλακτικός, σε βαθιό παράνοιας. Για να σου επιτρέψει να τον πλησιάσεις έπρεπε πρώτα να σε κόψει καλά με το μάτι, ή αλλιώς να βρει την πρώτη σου κοινότητα εξαιρετικά ενδιαφέρουσα- και βέβαια, ποτέ δεν μιλούσε για αυτά που έγραψε, και όταν έγραψε μπορούσε να μείνει κλεισμένος μέσα στο σπίτι του μέρες ολόκληρες, κρεμώντας πετοέτες μπροστά στα παράθυρα, ώστε να μην τον αποσπά τίποτε. Έκανε παρέα με τη νεολαία της περιοχής, και δεν ήθελε με κανένα τρόπο να αποτελέσει μέρος του σύμπαντος που είχαν διαμορφώσει οι ενήλικες Αμερικανοί της μεσαίας τάξης. Δεν γνορίζουμε αν το πέτυχε αυτό στην προσωπική του ζωή, αλλά σήγουρα έχει κάνει εντύπωση η άρνησή του να γίνεται ακόμη σηνακ για την πρόσκαιρη τέρψη της ακροστητικής περιέργειας των κοινού των ΜΜΕ.

Ελλείφει συνεντεύξεων, οι απόψεις του Πίντσον δεν είναι σύτε ιδιαίτερα γνωστές σύτε ιδιαίτερα σαφείς, καθώς εντάσσονται μέσα σε ένα μιθοπλαστικό πλαίσιο, όπου συχνά δεν μπορεί κανείς να ξεχωρίσει ποιες απόψεις ανήκουν στους χαρακτήρες και ποιες στο συγγραφέα. Από κάποιες σκηνές, ωστόσο, όπως και από τα λόγια μη λογοτεχνικά κείμενά του (όπως η εισαγωγή στο 1984 του Τζορτζ Όργουελ), μπορούμε να συνάγουμε ότι είναι ένας άνθρωπος που αγαπά την ελευθερία, ποθεί την κουνινή δικαιωμάτη και απεγχάνεται τον ολοκληρωτισμό· είναι καγκύποπτος απέναντι στην εξουσία, είτε πολιτική είτε οικονομική, και εκφράζει στοργή, αν όχι κατάνοηση, για τους αδύναμους καθημερινούς ανθρώπους που προσπαθούν

Μια σκιά σε διαμέρισμα με φόντο τη Νέα Υόρκη, που θα μπορούσε να ανήκε στον Πίντσον, από τον Αλέκο Παπαδάτο.

να αντιδράσουν ή, τουλάχιστον, να επιβιώσουν.

ΤΟ ΕΡΓΟ

Όπως είπαμε στην αρχή, ο Πίντσον μπήκε στο τμήμα εφαρμοσμένης φυσικής του Κορνέλ, αλλά στην πορεία άλλαζε γνώμη και πήγε στην αγγλική φιλολογία, καθώς ανακάλυψε ότι αυτό που ήθελε στ' αλήθεια να κάνει ήταν να γράψει. Οι πρώτες του προσπάθειες ήταν κάποια δημητήματα που δημοσιεύτηκαν σε διάφορα περιοδικά από το 1959 ως το 1964, και που αργότερα, το 1984, τα μάζεψε (εκτός από ένα) και τα έβγαλε σε βιβλίο με τίτλο *Slow Learner* (Βραδείας Κάθενες). Εκεί έχει γράψει και μια εισαγωγή, όπου και ο ίδιος παραδέχεται ότι τα δημητήματα αυτά είναι πρωτότελα και δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερο λογοτέχνικο ενδιαφέρον. Είναι ενδιαφέρο-

ντα όμως για τους μελετητές του, καθώς σε αυτά διαγράφονται τα πρώτα ψήφισμα της τεχνικής που θα ακολουθήσουν αργότερα στη γραφή του, και που φάνηκε ήδη με εντυπωσιακό τρόπο στο πρότο του μιθιστόρημα, με τίτλο *V*, το οποίο εκδόθηκε το 1963 και πήρε το Βραβείο του Ιδρύματος Γουλιέλμου Φόκνερ για το καλύτερο μυθιστόρημα προτοεμβατίζουμενο συγγραφέα. Εκεί ο Πίντσον περιγράφει τις περιπτέτειες ενός ναύτη που τελειώνει τη θητεία του το 1956 στο αμερικανικό Πολεμικό Ναυτικό, επιστρέφει στη Νέα Υόρκη και βρίσκεται διάφορους νεαρούς μπούμ καλύτερης της εποχής. Επίσης περιγράφει την προσπάθεια ενός άλλου κεντρικού χαρακτήρα να ανακαλύψει την ταυτότητα μιας γυναίκας, για την οποία γνωρίζει μόνο ότι το όνομά της αρχίζει από.

Το *V* είναι ένα φιλόδοξο βιβλίο, που οι κριτικοί δεν διστασαν καθόλου να το εντάξουν στην παράδοση του «νέου αμερικανικού μυθιστορήματος» που είχε αρχίσει να διαμορφώνεται από συγγραφέες όπως ο Κέρουνακ, ο Μιτέλλουσ και ο Χέλλερ, και που πατούσε στις γρεζέ πλάτες συγγραφέων όπως ο Φώκνερ, ο Τουαλην, ο Φιτζέραλν και ο Ναμπόκωφ. Οι *Times* της Νέας Υόρκης το χαρέτσαν ως σπουδαίο πρότο δείγμα ενός πολλά υποσχόμενου συγγραφέα με λαμπρό μέλλον, και η ιστορία έδειξε ότι οι προσδοκίες αυτές δεν διαμεύστηκαν.

Τρία χρόνια αργότερα, το 1966, εκδόθηκε το *The Crying of Lot 49* (Η Συλλογή των 49 στο Σφυρή), μια νουβέλα που κέρδισε το Βραβείο Ρίτσαρντ και Χέλντα Ρόζενταλ του Εθνικού Ιδρύματος Τεχνών και Γραμμάτων. Πρόκειται για την ιστο-

ρία μιας γυναίκας η οποία, στην προσπάθειά της να εκτελέσει τη διαθήση ενός πλούτου, ανακαλύπτεται μέσων ουσιώνγχων γραμματοσήμων την υπέρβητνή της προσέγγιση ταχυδρομικού δικτύου. Το βεβίλιο είναι μια υπέρροιη βούντα στην πανομοιότητα που συνοδεύει τις θεωρίες πανομοιότητας, όπως ο ίδιος ο Πλίντονος μάλλον της θεωρεί απλώς ένα ενδιαφέρον περάσμα.

Ένα πειράμα που βρήκε την εφαρμογή του στο οπούντιατέρο όργανο του Πάντσον, το *Gravity's Rainbow* (Το Ονειρό Τέζος της Βαρύτητας), το οποίο κέρδισε το Εθνικό Βραβείο Βιβλίου το 1974, και την επόμενη χρονιά ήταν τιμωρήγμα το Βραβείο Ποιητέρων, αλλά η συμβολεύτικη επιτροπή δεν το δέχτηκε, γιατί το θεώρησε «άσεμνο». Το βιβλίο εγκαίνιασε αυτό που λέμε «εγκυλοπαιδικό μυθοβούλιο», καθώς είναι γεμάτο ιστορικές, γεωγραφικές και πολιτιστικές λεπτομέρειες, με μπλούκες δόσεις συνομισμάτων, κοινώφων και δράσης. Συνδιάσει με μανδακό τρόπο την τραγοδία με την κομιδιά και την ιστορία με το λυρισμό, εστάσιας, ταξιδιού, αλλά αιτία, στους καθημερινούς χαρακτήρες και σε όλους σχεδόν τους τομείς της ανθρώπινης επιφύλαξης. Η πλοκή ακολουθεύει διάφορους χαρακτήρες σε διάφορα μέρη του κόσμου, αλλά κυρίως στην Αγγλία και τη Γερμανία από το 1943 ώς το 1945, με τις νικήτριες δυνάμεις να αντανακλύνονται για το ποιος θα βάλει στο χέρι την προηγμένη πυραυλική γερμανική τεχνολογία μετά το τέλος των Β' Παγκόσμιων Πολέμων. Αυτή η περηφράζ ίμως δεν καταφέρνει να μεταφέρει το μέγεθος και την ευρύτητα του βιβλίου. Το *Ονειρό Τέζος της Βαρύτητας*, που κάποιοι κριτικοί του συγκρίνουν σε εύρος και σημασία με τον *Οδυσσέα* του Καΐντρο, έγαδανούσε να θεοφέρει το κάτιοντα όνομα του Πάντσον, και

ένα από τα σπουδαιότερα μυθιστορήματα που γράφτηκαν ποτέ.

Μετά, ακολούθησε μια συγγραφική σιωπή που κράτησε 17 ωδές κληρά χρόνια (στο ενδιάμεσο, βέβαια, κυκλοφόρησαν τα διηγήματα που έγραψε σε νεαρή γλώσσα) και που έπαυσε το 1990 με το *Vineland*. Αυτό το βιβλίο οι κριτικοί το υποδέχτηκαν πολύ ψυχρά, μαζί λογ για μετά το *Oprah's Tōzō της Bāritzā*, και μετά από τόσα χρόνια προετοιμασία, περίμεναν κάτια αναλογίου βελτιενούς, και όπως ήταν φυσικό απογειωτεύεται, καθώς ο *Bārlant* ήταν ένα εντελώς διαφορετικό μυθοθέτημα: γραμμικό, επισαμένων χρονικά και τοπικά, μιλά για την Καλύφρια της δεκαετίας του 1980 και για την πολιτιστική και κοινωνική διάπλωση που είχε ζεκανθήσει στην Αμερική από τη δεκαετία του 1960, και το κάνει μείον έναν αρκετά αναλφαρέρ τρόπο, σε οποιος η ζήσιμη δούση περιμένει ένα ακόμη έτος.

Το 1997, όμως, ο Πύντσον επέστρεψε με το γρύφον ύψου του στο *Mason & Dixon*, ανα βιβλίο που, από ότι λέγεται, έγραψε οι νούτιοι και το δυνατότερο ήδη από το 1975. Εδώ ο Πύντσον τοποθετεί την πλοκή στον 18ο αιώνα και χρηματοποιεί δύο ιστορικά πρόσωπα, τον άγγελο αστρονόμου Τσαρλς Μέισον και τον συμπατρίτη του τοπογράφο Τζέρεμια Ντέζον, για να μάρκει ουσιαστικά για την αποικιοκρατία και τη δουλεία, αναδεικνύοντας το σκοτεινό πρόσωπο των διωνεταπομών, αλλά και για την επιστήμη και τη φιλολογία. Είναι το πο «ανθρώπινο» από τα βιβλία του, παραδόληρα όμως, ειρθάνει με το δικό του τρόπο στις συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργήθηκαν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Το 2006 ο Πύντοον εκδόει το μεγαλύτερο σε όγκο βιβλίο του, το *Against the Day* (Εγώντας στη Μέση).

το οποίο, συνεχίζοντας την παράδοση του εγκυδοτικού μιθιστόριματος, ακολουθεὶ διάφορους χρακτήρες από τη δέλη των 19οι αιώνων ώς τις αρχές του Α' Παγκόσμιου Πολέμου στις περιπτετείες τους σε διάφορα μέρη του κόσμου (Αμερική, Αγγλία, Γερμανία, Βενετία, Σιβηρία, Ελλάδα, Βαλκάνια κ.πλ.) αλλά και σε μέρη που δεν υπάρχουν καν στο χάρτη. Παράλληλα, τα βιβλία ουσιαστικά αφργείται (και κατακρίνει) τη γέννηση του αμερικανικού καπτανατισμού, πάλι, άμως, η περιγραφή αυτή αδικεί κατάφορά ένα μιθιστόριμα χίλιαν σελίδων στο οποίο ακόμη και ένας έμπειρος αναγνώστης μπορεί να καθεῖ μέσα του.

Τρία γρόβια αργύτερα, κυκλοφόρησε το *Inherent Vice* (Σύμφωνο Ελάτουμα), μια προσωπική ματιά στο τέλος της εποχής των χτήνων στην Καλιφόρνια του 1970, και στην ανατολή μιας νέας, συντριπτικής Αμερικής. Εδώ ο Πάντσον ονασπάτηκε νοσταλγία τα νιάτα του, καθώς περιγράφει μια περιοχή και μια εποχή που έζησε ο ίδιος. Το βιβλίο είναι για μάτο μοναστήκαι κι υιοθετεί ένας καποδικός πλοκή νονάρι, με πρωταγωνιστή έναν μαστούρη ιδιωτικού ντετέκτερο που προσπαθεί να διαλέγουνται μια υπόθεση απαγοργής.

Και πριν από λόγο καρφί, στις 17 Σεπτεμβρίου του 2013, κυκλώρησε άλλο ένα βιβλίο των Πάπαντων με τίτλο *Bleeding Edge*: στη Νέα Υόρκη το 2001, λίγος μήνες πριν την επίθεση στην πόλη, οι Δάδιμοι Πύργοι, μια ερευνητήρια υποθέσεων οι κονομικής απάτης μπλέκει σε μια ιστορία που έχει να κάνει με τη μη ματιστηριακή φύση των επαριθμητικής τεχνολογίας. Ως οικινικό το βιβλίο χρηματοποιεί την πλήρη φορική, το διαδίκτυο (ιδίως το λεγόμενο *βαθύ διαδίκτυο*) και την 11η Σεπτεμβρίου, και φυσικά οι θεωρείς αγωνίζονται δέντρα για τον

Αυτό που ενοποιεί όλα τα μιθιστορήματα του Τόμας Πόντους πέρα από το μανδύκι και ιδιαίτερα γλυκωστό του ύψος, τις μεγάλες και δαιδαλώδεις προστάσιες που πολλές φορές κατακερματίζουν, καθώς και τον ελεπτούματα (δηλαδή καθαρά προφυκικό) διάλογο, είναι η διάρκητη αιθήρη ότι σε άνθρωπο αναγάκει τις να ζουν και να ενεργούν μέσα σ' ένα πλέγμα αλληλουσκρυπούμενων δυνάμεων τις οποίες συχνά δεν μπορούν να διακρίνουν, καθώς οι οποίες κατεύθυνθαινούνται από ορατά ή αόρατά κέντρα ξέσονται, που με τη σειρά τους προσποιούνται να θέουν υπό τον έλεγχό τους όσο το δυνατόν μεγαλύτερο.

τέρο τμῆμα του ευρύτερου κόσμου. Τίποτε δεν είναι ακριβώς όπως φαίνεται, και μέσα σε αυτό τον κακοέν αξέβαστης η απλού ανθρώπου, βιθυνεμένοι στην παράνοια, ή ακόμη χειρότερα, στην αντηπάρονα, έρμα παταστάσων που δεν κατανοούν σε βάθος, καλούνται να ζήσουν και να δημιουργήσουν (ή όχι, καθώς η τυχαίητη και η εντροπιά καθιστούν δυνατή την ύπαρξη ελεύθερης βούλησης) εστίες ακόμη και μάταιες αντίσταση, βάζοντας ο καθένας, εκκούνα ή ακούσια, τη μικρή του ψηφίδων στο απέραντο ψηφιδωτό που λέγεται «ανθρώπινη εμπειρία», ή αλλιώς: «πολιτισμός».

Η ΠΟΠ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Τι είναι, όμως, «πολιτισμός»; Προφανώς υπάρχουν πολλοί οισμοί, αλλά ας πούμε απλά ότι πολιτισμός (*culture*) είναι ένα σύνολο τοπικού και χρονικού επιστημονικού χαρακτηριστικούν άποκες η γλώσσα, η θρησκεία, οι τέχνες, οι νόμοι, η ήθη, το έθιμα, οι διατροφικές συνήθειες, η επιστημονική γνώση, η τεχνολογία, κ.λ.τ., τα οποία έχει διαμορφωθεί μια κοινωνία και τα θεωρεί δικά της. Όλα αυτά παίζουν μεγάλο ρόλο στην εγκυρωτικότητα διάστασης των μεθιστορημάτων των Πύντον, αλλά προς το παρόν ας μείνουμε στις τέχνες.

Είναι γνωστή (έως και κοινότητη) η διάκριση ανάμεσα σε ψηλή και λαϊκή τέχνη, μια διάκριση που εννοιολογικά είναι εφεύρημα του 17ου αιώνα, αλλά εκρέπεται μια διαφοροποίηση στη λογοτεχνία, τη μουσική και τις εικαστικές τέχνες που έχει εμφανιστεί πολλό νωρίτερα, ανδιόγα με το αν ένα έργο τέχνης απεινυθνάστων στους ευνεγέρτες ή στον απλό λαό. Από τις αρχές του 20ού αιώνα η διάκριση αυτή άρχισε να χάνεται το νόημά της, καθώς το «λαϊκή» άργιλο βαθμιαία να οημαίνει «παραδοσιακή», και εμφανίστηκε στη θέση της η λεγόμενη εμπορική τέχνη, που μετεξελόγησε σε μαζική. Όλα αυτά μετρι η διεκπετάση του 1950, στην οποία εμφανίζεται το ρεύμα της ποπ αρτ, το οποίο περιέρθει σημαντικά αυτή τη διάκριση, συγχέοντας τα οριά μεταξύ του υψηλού και του εμπορικού. Σήμερα, στα απόνερα πλεόν των μετανομοτροπισμών (δύο κι αν αντιδρόνικά κάποιους στον όρο αυτό, αφηρήστηκαν μέχρι και την «πάραδξη του»), η διάκριση αυτή δεν έχει κανένα απόλυτος νόημα, και το κυριόχρονο ρεύμα (αν μεταφράσουμε είτη τον όρο mainstream) της εποχής αγκυρίζει ένα ευρύτατο φάσμα καλύτερην ων μανεκενικά πολλά

διαφρεστικές τεχνοτροπίες, δημιουργήστας έτσι εναίο σύνολό που άνετα μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε, σκέτα, κουλτούρα. Παρ' όλα αυτά, χρησιμοποιείται ακόμη ο όρος «ποπ» για να εκφράσει την τέχνη που απευθύνεται σε όσο το δινατόν ευρύτερο κοινό, και όχι μόνο σε γνώστες και μηνύμένους.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο κινείται με περισσοτέρη άνεση ο Πόντσον, χρησιμοποιώντας ολόδρομο το φάρσα του πολετισμού, δηλαδή της ανθρώπινης εμπειρίας, δείχνοντας όμως μια ιδιαίτερη αγάπη προς αυτό που λέμε λαϊκή, εμπορική ή ποπ κουλτούρα σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι άλλοι θεωρούμενοι (όποιος και ο ίδιος) «ωψήλοι» συγγραφείς. Άλλωστε, γνωρίζουμε ότι λατρεύει την τζάζ, ίδιως τον Θελόνιους Μονκ, τρελάνεται για το κινόμορφο του Σπάικ Τζόουν (μάλιστα, έχει γράψει και εισαγωγικό κείμενο για το δισκο *The Music of Spike Jones*), και τον αρέσουν πολύ οι Beach Boys, αλλά και η ψυχεδελεία, ενώ γνωρίζει και αρκετά από κλασική μουσική του αρέσουν παλιές ταινίες όπως *O Mágico do Oz* και τηλεοπτικές σειρές όπως το *The Brady Bunch*, αλλά και καρτόνια όπως ο Μπάγκς Μπάννι, ο Ρόουντ Ράινερ και ο Ντάναλντ Ντακ. Έτσι, δεν είναι καθόλου περίεργο που τα μυθιστορήματά του είναι γεμάτα με αναφορές στον κινηματογάρφο, την τηλεόραση, τη μουσική και τα κόμιξ, πάντα ανάλογα με την εποχή στην οποία εξέλαστεται το καθένα. Το V. (δεκαετία του 1950) περιέχει τζάζ, αυτοκρέδα τραγούδια, πλανδίσιους μουσικούς, τον Πατ Μπουν, αλλά υπάρχει κάποιο και μια βιβλιά για γκάμπτα. Η *Συλλογή των 49 στο Σφυρί* (δεκαετία του 1960) ζεκιάνα με μια αναφορά στο *Kontάριό για Ορχήστρα* του Μπέλο Μπάρτοκ (έργο για μηνύμενους), και αμέσως μετά πηγάνει στη λεγόμενη «μουσική για ασανσέρ» και σε ένα ανήκουντο κονταρέτο του Βιβάλντι για καζουί (σε κάτι τέτοια φάνεται ξεκάθαρα η μίζη υψηλής και λαϊκής κουλτούρας που διατίνει όλο το έργο του Πόντσον), για να κάνει αργότερα αναφορές στον Τζάκ Λέμον, στον Φου Μαντού, στην τηλεοπτική Σκιά, στον Γκοτζέλα και στον Πόρκι Πλιγκ. Στο *Οντάνιο Τάξο της Βαρύτητας* (1943-1945), κυριαρχούν η τζάζ της εποχής (Μπέννι Γκούντμαν, Ήλεν Μιλλέρ, Τσάρλι Πάρκερ) και ο παλιός κινηματογάρφος (*Μετρόπολης Μ. Δόκτωρ Μαυροκός, Κητηκ Κορυκ, Μάρος του Ο.Σ.*). Δεν λείπει όμως και η αναφορά στον αδι-

Ο Τόμας Πόντσον σε μια από τις ελάχιστες φωτογραφίες του που έχουν κυκλοφορήσει, από την εφηβική ηλικία του.

κοχαμένο Άντον Βέμπερ, ενώ υπάρχει και ένα έξοχο επεισόδιο όπου δύο χαρακτήρες τουακώνονται, μέσα σε ένα ντουκάνικα μινιστορίτματα, αλλά και μέσα από συγκαλυμμένες αναγρονιστικές αναφορές στον Ποπά και τον Ντάρφου Ντακ. Στο *Ενάντια στη Μέρα* (τέλη 19ου αιώνα - αρχές 20ού) ξαναβρίσκουμε τη μουσική και τα κόμικς, με αναφορές σε δημιουργή τραγούδια, όπως η «*Machiciché*» και η «*Cucaracha*», ή σε χάρτινους ήρωες όπως ο Μικρός Νέμο και ο Φρανκ Μέριγουελ. Επίσης βρίσκουμε και τον κινηματογάρφο, που τότε έκανε τα πρώτα του βίβλημα με ονόματα όπως οι αδελφοί Αυμέρ, ενώ οι αεροπόλοι «Φύλοι της Τύχης», από τους πρωταγωνιστές του βιβλίου, είναι επίσης ήρωες σε βιβλιοπεριοδικά με

το Βάνιλαντ επαναφέρει την πλοκή στο (τότε) παρόν, στη δεκαετία του 1980, και ήδη από τις πρότεις σελίδες κάνει αναφορά στην τρέτη ταινία της τριλογίας του Πόλεμου των Αστριών, στην *Επιστροφή των Τζενάτι*. Ακολουθούν η Πία Ζαντόρα, ο Γκοτζέλα (μια από τις εμμονές του Πόντσον, μαζί με τα γυρούνια, το γιουκαλί και το καζού), και πολλή τηλεόραση, ενώ στο *Μέτσον και Ντίζον* (τέλη 18ου αιώνα), όπου δεν υπάρχουν ούτε τηλεόραση ούτε κινηματογάρφος ούτε ηχογρα-

φανταστικές περιπέτειες, τα λεγόμενα pulp fiction. Και σε μια ευφράταση και αναχρονιστική παρέκβαση από την αφηγηματική πραγματικότητα, ο Πόντσον παραπέμπει στο γνωστό βιντεοπαιχνίδι *Τέτρις*, το οποίο εμφανίστηκε πολλά χρόνια αργότερα από το ιστορικό πλαίσιο της πλοκής.

Το *Έμφετο Ελάττωμα*, με την πλοκή να διαδραματίζεται το 1970 στο Λος Αντζέλες, είναι το βιβλίο του Πόντσον με τα περισσότερα αυτοβιογραφικά στοιχεία, καθώς μιλά για μια εποχή και έναν τόπο που έγινε ο ίδιος. Έτσι, δεν είναι καθόλου περίεργο που υπάρχουν περίπου εκατό αναφορές σε τραγούδια και τραγούδιτες της εποχής ή παλιότερων, από όλο το μουσικό φάσμα: ροκ, σερφ, ποπ, ψυχεδελεία, ροκ εν ρολ, τζάζ, μιανζικάλ, κάντρι, κλασική κλπ. Όλα αυτά από την πρώτη σελίδα του βιβλίου (*Country Joe & the Fish*) μέχρι και την προτελευταία (*God Only Knows των Beach Boys*). Επίσης, γίνεται ολόκληρη παρέλαση αναφορών στον κινηματογάρφο και την τηλεόραση, χωρίς βέβαια να λεπίσουν τα κόμικς και τα καρτούν. Κρένι Κατ, Μπαγκς Μπάννι, Γιοσέμιτι Σαμ, Γκούφι Ντόναλντ Ντακ, Ποπάν, Μπρούντο, Σκούμπι Ντου, Τουνήτο, ακόμη και τα Στρουμάκια. Και στο κανονύριο του βιβλίου, το *Bleeding Edge*, με την πλοκή εστιασμένη στο 2001, ήδη από τις πρώτες σελίδες ο Πόντσον μάς κλείνει το μάτι με αναφορές στην Μπρίγιεν Σπίλαρ, την τηλεοπτική σειρά *Μπαλήγουντς*, την ταινία *Έις Βεντούρα, Νιετέκτιβ Ζάων*, το κουκλάκι Φέρμπι (που προσφέτως επανήλθε στην ελληνική επικαιρότητα μέσα από το κήρυγμα ενός ιερέα), το καρτούν *Ντράγκον Μπολ Ζ*, την Αρίθμα Φράνκλιν, την Σανάια Τουνάην, το νορβηγικό μπλακ μέταλ, τους σκηνοθέτες ταινιών τρόμου αδελφούς Πανγκ, διάφορα παιχνίδια υπολογιστών, τη Μαντόνα, τον Μόμπι, τον Jay-Z,

τους Στήλων Νταν, τη Διναστεία, τα Φιλαράκια, τον Μπόμπι τον Σφρυγγαράκι και πολλά, πολλά άλλα.

Είναι φανερό ότι ο Πόντον λατρεύει την ποπ κουλτούρα. Άλλα και η ποπ κουλτούρα δεν αδιαφέρει γι' αυτόν, εμπνευμένη από το βάθος και το εύρος των βιβλίων του άλλα και από το μυστήριο που τον τυλίγει εξ αιτίας της άρνησής του να φωτογραφηθεί και να δώσει συνεντεύξεις. Έτσι, στο κόμικς (ποπ σινετά: εικονιστόριμα) *V for Vendetta*, σε ένα καρέ που δείχνει τη βιβλιοθήκη του πρωταγωνιστή, βλέπουμε να φιγούραρε το *V*. τον Τόμας Πόντον, ενώ ο αμερικανός εικαστικός καλλιτέχνης Ζακ Σμιθ έχει φτιάξει ένα βιβλίο το οποίο περιέχει ένα σκίτσο για κάθε σελίδα του *Gravity's Rainbow*. Το ίδιο μυθιστόρημα, που είναι και το πιο διάσημο βιβλίο του Πόντον, εμφανίζεται για λίγο στις ταινίες *Mr. Jealousy*, *Good Will Hunting* και *Storyelling* ενώ στο *The Miracle Mile* (Μεγάλος πανικός σε μικρή πόλη) χρησιμοποιεύεται σε μια σκηνή ένας οδηγός με σημειώσεις για το βιβλίο, ο οποίος όμως δεν υπάρχει στην πραγματικότητα. Στην καλτ ταινία *Οι Περιμέτειες των Μπακαρόφ Μπανζάτ στην 8η Διάσταση*, υπάρχουν μπόλικες υπόγειες αναφορές στην *Συλλογή των 49 στο Σφυρί* και στο *V*, κάτι που ο Πόντον αργότερα ανταπέδωσε με ανάλογες υπόγειες αναφορές στην ταινία (και ταυτόχρονα στον Πόλεμο των Κένων του Γουέλ) μέσα στο *Baileys*. Και υπάρχει και ένα ντοκιμαντέρ του 2001 για τον Πόντον και τη διεθνή κοινότητα των φανατικών αναγνωστών του, με τον τίτλο *A Journey into the Mind of P.*, ο οποίος αποτελεί αναφορά στο δοκίμιο του Πόντον που είχε τίτλο *A Journey into the Mind of Watts* και μιλάνει για τις ταραχές που ξέσπασαν στη συνοικία Γουέλ του Λος Αντζελες τον Διάγοντο του 1965.

Το 1994, το σενάριο ενός σκετς στην τηλεοπτική κωμική εκπομπή *The John Larroquette Show* έβαζε κάποιους χαρακτήρα να λέει ότι είδε τον Πόντον στο δρόμο να φοράει ένα μπλουζάκι με στάμπα που απεικόνιζε τον Γουέλ Ντεβίλ. Σύμφωνα με ένα όρθρο στο περιοδικό *New York*, ο αρχιουντάκης της εκπομπής επικοινώνησε με τον Πόντον για να πάρει την έγκρισή του για το σενάριο, και ο Πόντον (μέσω της αιχέντισσάς του) απάντησε ότι, παρ' όλο που του άρεσε ο Γουέλ Ντεβίλ, θα προτιμούσε το μπλουζάκι να απεικονίζει τον Ρόκο Έρικσον

(από το ψυχεδελικό συγκρότημα The 13th Floor Elevators), πράγμα που έγινε. Στην ίδια εκπομπή υπήρχαν κι άλλες μικρές αναφορές στα βιβλία του Πόντον, πάντοτε ενωμένοι με το σενάριο.

Αναφορές στον Πόντον εμφανίζονται και το 1999 σε δυο επεισόδια της πολύ καλής σειράς κινούμενων σχεδίων *Futurama*, που είναι παραγγή της ίδιας ομάδας που κάνει τους *Simpsons*. Άλλη η ποπ εμφανής παρουσία του Πόντον στην ποπ κουλτούρα έγινε το 2004 στους *Simpsons*, όπου ο Πόντον εμφανίζεται ως χαρακτήρας μέσα στο καρτούν με χαρτοοακούλα στο κεφάλι, παίζοντας, έτσι, με το γεγονός ότι δεν επιτρέπεται στα μηνύτα να δείχνουν την εικόνα του. Η φωνή που ακούγεται, δημος, είναι επιβεβαιωμένα διάλογο του *Lot 49*.

Άλλη η μεγαλύτερη επίδραση του Πόντον στην ποπ κουλτούρα μάλλον έγινε στην μουσική: η *Ra Benatar* έδωσε σε ένα δίσκο της το τίτλο *Gravity's Angel* στον *Tόμας Πόντον*. Όποιος έχει πει τη ίδια σε συνέντευξή της, είχε τη φιλοδοξία να ανέβασε το *Oντάριο Τόξο της Βαρύτητας*. Οι *Soft Machine* έφτιαξαν ένα μεγάλο progressive κομμάτι, το *Esther's Nose Job*, βασισμένοι σε ένα επεισόδιο από την *V*. που περιγράφει μια πλαστική εγχείρηση στη μύτη της συγκρότημα *Beinity Profane* τήρησε το δόνούν του από τους δύο βασικούς χαρακτήρες του *V*, και οι *The Whole Sick Crew* από το

όνομα της συμμορίας του: το γερμανικό αβανγκάρντ συγκρότημα *Cassiber* χρησιμοποίησε σε τραγούδια του αποσπάσματα από το *Gravity's Rainbow*'s *Insect Trust* βάσισαν στήχους τους στο *V*, ενώ ο *Jazz Butcher* ονόμασε ένα τραγούδι του *Looking for Lot 49*. *Lot 49* ήταν και το δύο δύο συγκροτήματα, το ένα από το Οντάριο και το άλλο από τη Νέα Υόρκη από τη *Nέα Υόρκη* είναι και το *Lotion*, για τους οποίους ο Πόντον έγραψε κείμενο που ενσωματώθηκε σε ένα δίσκο τους: το καλυφρένεκο μέταλ συγκρότημα *Tim in Malta* τήρησε το όνομά του από το *V*, και οι *Yogodude* από τη *Συλλογή των 49 στο Σφυρί*. Πιντούκινοι επιδράσεις βρίσκονται και σε κομμάτια των *Pete Ubu*, των *Radiohead*, των *Yo La Tengo* και των *Warren Zevon*.

Ειδική ιμελία αξέζει η περίπτωση της Λόρι Αντέρον, η οποία αφέρεις το εξαιρετικό κομμάτι της *Gravity's Angel* στον *Τόμας Πόντον*. Όποιος έχει πει τη ίδια σε συνέντευξή της, είχε τη φιλοδοξία να ανέβασε το *Oντάριο Τόξο της Βαρύτητας* σε μορφή όπερας. Κατάφερε να επικοινωνήσει με τον Πόντον, ο οποίος της απάντησε ότι δέχεται, αλλά με την προϋπόθεση το μοναδικό όργανο που θα χρησιμοποιήσει να είναι το μπάντζο. Η Αντέρον κατέλαβε ότι αυτός ήταν ένας ιδιότυπος τρόπος άρνησης, και δεν επέμενε.

Ένα από τα πράγματα που μα-

γείνουν τους αναγνώστες του Πόντον είναι το γεγονός ότι τα βιβλία του είναι πολύδιάτατα και γεμάτα παντός είδους ερεθίσματα: πνευματικά, γλωσσικά, συναισθηματικά, ιστορικά, οπτικά, ακουστικά, γενοτικά, και ναι, ακόμη και ουφρητικά, δημος σε αυτό το απόστασμα από το *Ουράνιο Τόξο της Βαρύτητας*.

Τώρα, ανάμεσα σε όλα τα δωμάτια, παίρνοντας τη θέση των καπνώ, των αλκοόλ και των ιδρότητης νίκτιας, αναπτύσσεται η εύθαναση ουρή του *Προεγκάματος*: περίτελη, διαπεραστική, εκπληκτική, που πολλί κι από το χρόνια του χειμωνάτικον ήλικροτος, καταλαμβάνει τα πάντα, όχι τόσο λόγο κάποιας ωμής οξύτητας ή άγκου σού σού λόγω της περίπλοκης δομής των πορών της, και μοράζεται το μνηστικό του θάνατοπονιό, σύμφωνα με το οποίο –αν και δεν αυριθμείσει συνινιά να λέει κανείς ότου ζεκάθετα στο Θάνατο να πάει να γαμθεῖ – οι ζωντανές γενετικές άλινεις αποδεικνύονται αρκετά διαδιλλώδεις ώστε να διατηρούν ένα ανθρώπινο πρόσωπο για δέκα ή έκτος γενείς ... έστι η ίδια επιβολή μέσω της δομής επιτρέπεται στο άρωμα της μπανάνας από το πρωτό τον πολέμον να ελίσσεται, να επανακτεί, να κυμαρχεί. Υπάρχει λόγος να μην ανοίξεις όλα τα παράθυρα και να μην αρθοσεις την εγγενική αυτή μυρωδιά να σκεπάσει όλο το *Τσέλιο*; Έστι, σαν έργο, ενάντια σε αντικείμενα που νέφων...

Αυτό όμως που κάνει τον Πόντον πραγματικό ποπ ήρωα είναι το γεγονός ότι γράφει για την ανθρώπινη εμπειρία, για τον ανθρώπινο πολύτιμο όπως αυτός εκφράζεται και σε συλλογικό και σε ατομικό επίπεδο για το ανθρώπινο μεγαλείο, όπως και για την ανθρώπινη ανοσία: για το πεδίο συγκρούσεων που λέγεται κόδμος, ή εινώς: για το σήμερα όπως αυτό διαγράφεται στο χθες- και δύλια από την άρνηση για το αύριο, άλλα και αισιοδοξία, γιατί ένα από τα πράγματα που μας μαθάνει τη ιστορία (παρά την αντιληφθητή διποτή) είναι ότι οι ανθρώποι μένουν πάντα άνθρωποι, πράγμα που ομοιάζει πως είναι ικανό για το χειρότερο, άλλα είναι ικανό και για το καλύτερο.

Και τελικά, αυτό είναι που έχει σημασία. ■

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΤΟΜΑΣ ΠΥΝΤΣΟΝ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Η συλλογή των 49 στο σφυρί (πρωτότυπος τίτλος: *The Crying of Lot 49*), μετάφραση Δημήτρη Δημητρούλη και Χαράς Δημητρούλη, εκδόσεις Υψηλόν, 1986.

Βάινλαντ (πρωτότυπος τίτλος: *Vineland*), μετάφραση Ανδρέα Βαγλιόνη, εκδόσεις Χατζηνικολή, 1996.

Το οντάριο τόξο της βαρύτητας (πρωτότυπος τίτλος: *Gravity's Rainbow*), μετάφραση Γιώργου Κυριαζή, εκδόσεις Χατζηνικολή, 1998.

Βραδείας Κανεσών (πρωτότυπος τίτλος: *Slow Learner*), μετάφραση Βίκυν Χατζοπούλου και Προκόπη Προκοπίδη, εκδόσεις Χατζηνικολή, 2000.

Μέσον και Ντεξίον (πρωτότυπος τίτλος: *Mason & Dixon*), μετάφραση Γιώργου Κυριαζή, εκδόσεις Χατζηνικολή, 2003.

V. (πρωτότυπος τίτλος: V.), μετάφραση Προκόπη Προκοπίδη, εκδόσεις Χατζηνικολή, 2007.

Ενάντια στη Μέρα (πρωτότυπος τίτλος: *Against the Day*), μετάφραση Γιώργου Κυριαζή, εκδόσεις Καστανιώτη, 2009.

Έμφυτο Ελάττωμα (πρωτότυπος τίτλος: *Inherent Vice*), μετάφραση Γιώργου Κυριαζή, εκδόσεις Καστανιώτη, 2011.